

DRVOREDI KAO ELEMENT GRAĐENJA PROSTORA

AVENUES AS AN ELEMENT OF SPACE DESIGN

Sonja Jurković

SAŽETAK

Ljudsko iskustvo je vječito traganje za ugrađenim redom u prirodi.

Drvoredi su pak otkriće novog reda koji u prirodi ne postoji.

Oni su odraz apstraktnog mišljenja i izražavaju ideju novog reda građenja prostora. Tek kada su se iz prirodnog okoliša izdvojili odabrani elementi, počelo je oblikovanje prostora, stvaranje parkova i gradnja drvoredima.

Drvoredi su specifičan linearni red koji posjeduje i posebne estetske vrijednosti.

ABSTRACT

Human experience has always been concentrated on finding laws in nature.

Tree-lined avenues area discovery of new order which does not exist in nature.

They are a reflection of abstract thinking and express the idea of new order in space.

Only when elements were separated from its natural environment landscape designing, was started and creating, parks as work of art, and tree-lined avenues.

Trees possess specific artistic and esthetic values.

DRVOREDI KAO ELEMENT GRAĐENJA PROSTORA

Ono što je neobično u drvoredu je to da je on oblikovan iz ne-reda koji "vlada" u prirodnim zajednicama.

Teško bi se moglo odrediti kada je čovjek zasadio prvi drvored.

Apstraktni red nizanja istog fizičkog elementa vjerojatno je upotrijebljen prije nego je odabrano nizanje biljnog elementa – stabla. Njegovim nizanjem;

označavanje smjera, obilježavanje puta, materijalizacija zamišljenih veza počinje u neolitskim kamenim formacijama. To su vertikalni kameni menhiri koji se broje, koji grade, ograđuju, definiraju prostor i neke su poruke, iako ih još nismo dešifrirali, koje su ostavile prдавne ljudske zajednice odnosno (para-)civilizacije. Uspravivši kamen one su fiksirale razlog ljudskog postojanja i obratili su se apstraktnom, duhovnom, nesagledivom budućem¹. Nizom vertikala uspostavila su komunikaciju s kozmičkim, odredile jezik oblikovanja novog svjesno stvorenog prostora. Vertikale su prirodni svijet počele mijenjati u uređeni (pregrađeni), osvojen svijet.

Čovjeku je trebala ta osokoljena vertikala, stup, jer ju je prepoznao kao “sebe” i poistovjetio se s njom.

Slika 1. Kameni menhiri

---

¹ S. Jurković u magistarskom radu “Zelenilo prostorna vrijednost grada” 1976. razradila je elemente apstrakcije u oblikovanju parkova.

Sviješću o vertikali započinje čovjekovo graditeljstvo. Primjena debla kao stupa – potpornja, jedan je od prvih graditeljskih principa, koji je u spoznaji o čvrstoći grede, mosta, prenosnice, započeo fizičko preoblikovanje prirodnog okoliša.

Zašto je bilo potrebno vratiti se na te arhaične, primarne i pra-elementarne ljudske radove? Da bismo odredili mjesto drvoreda u tom ljudskom traganju za kreativnim preoblikovanjem prostora.

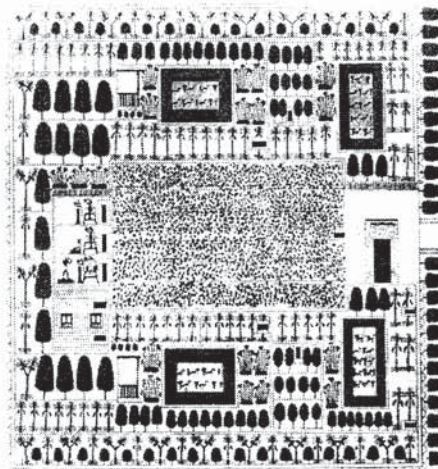
Sadnja drvoreda je potpuno apstraktan posao. Ona nije viđena ni odabrana iz prirodnog okoliša. To je možda od svih elemenata stvaranja vrtova i parkova najapstraktnija, najkontrastnija i najmarkantnija odluka, a i najstarija.

Drvored nosi u sebi dvije najvažnije oblikovne poruke ili doživljaja: potvrđuje umjetnu, kontrastnu namjeru, odnosno izražava ciljanu namjeru stvaranja novih odnosa u prostoru².

DRVOREDI U PROSTORU

Drvored se u povijesti vjerojatno javlja tek nakon agrarnih otkrića: brazde i kanala. To su primarno stvorene linije u tlu, koje u krajolik unose linearni red. Drvoredi koji slijede taj red formiraju se osim toga istoznačnim elementom. Drvored je dakle, pra-apstarkcija parka. Već se na poznatim egipatskim primjerima vidi apstraktno (matematičko) niza-nje istih stablašica i ograđivanje prostora vrta dvorca.

No, drvoredi će se otrgnuti iz okvira uređenog vrta, preuzet će nove funkcije, zakoračit će u pro-

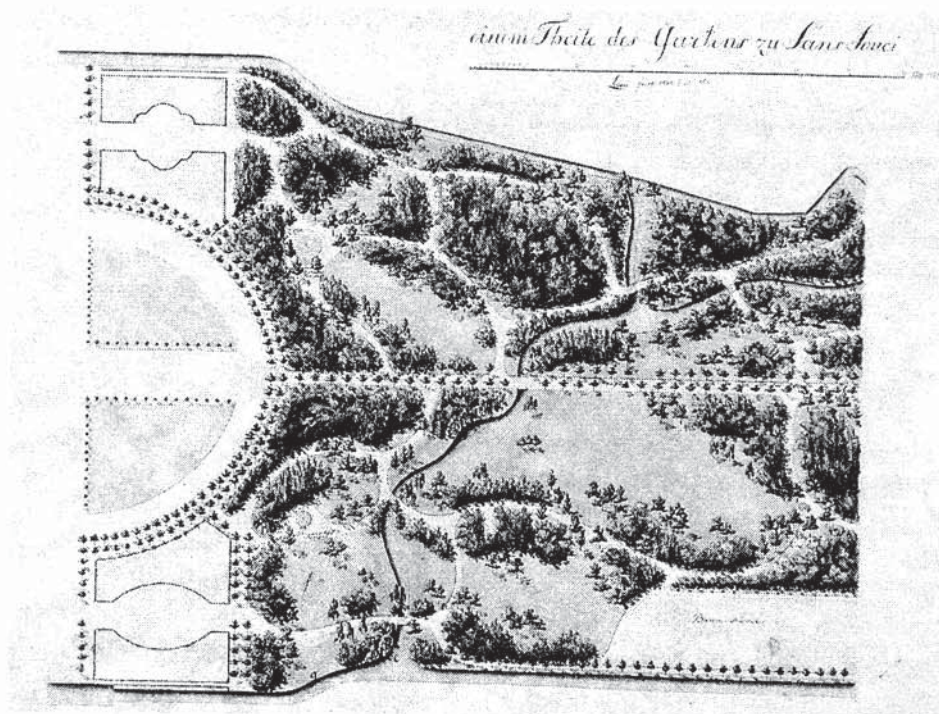

Slika 2. Egipatski vrt

² S. Jurković u doktorskoj disertaciji “Prilog općoj teoriji oblikovanja parkova ...” 1994. formulira opću teoriju oblikovanja razradivši elemente oblikovanja, te zajedničke elemente stvaranja kompozicije.

stor. Oni će postati linije spajanja, pravci i pratnja kretanja i obogatiti udobnost putovanja. Rimski *ager* će se obilježavati takvom sadnjom³.

Drvoredi će u srednjem vijeku postati svojevrсни putokazi, vodiči itinerera sigurnih komunikacija. Usput će pružati zaštitu, sigurnost skloništa, a možda i osigurati dodatnu prehranu. Uz tu funkciju dobit će i novu: bit će mjera udaljenosti, pokazivanje dubine, smjera skretanja i promjene reljefa. Naravno da je sadnjom istog stabla i ujednačenog razmaka očitavanje mjera točnije.

Slika 3. Drvoredi u pejzažnom oblikovanju

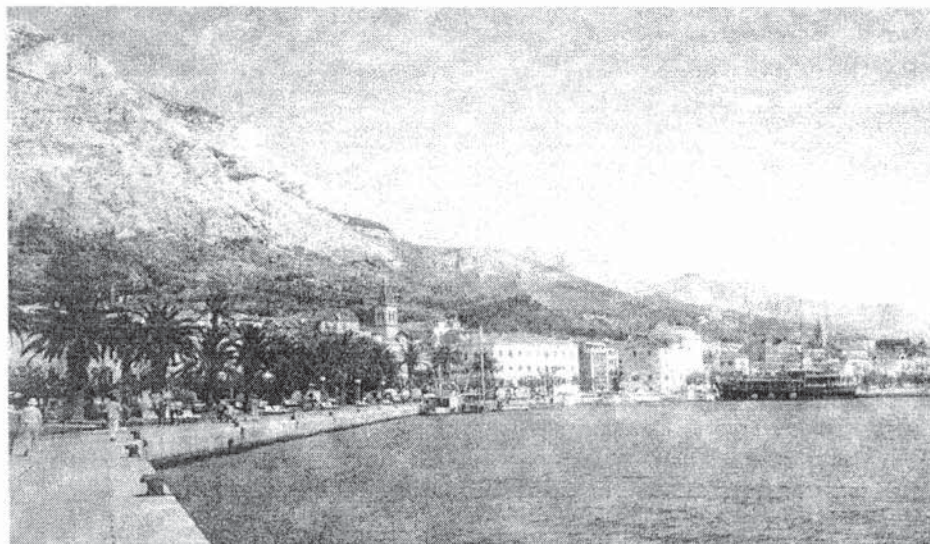
U Mađarskoj, Slovačkoj i Češkoj još su danas uobičajene promjene vrste u drugom smjeru. Dakle postoji raznolikost, ali ne unutar drvoreda, već između

³ Rimski Ager je podjela novo koloniziranih prostora na jednake kvadratne parcele. Ta je parcelacija ostajala vidljiva kroz duga razdoblja, a negdje je vidljiva još i danas.

njih međusobno. Takve će promjene doprinosti prepoznavanju i pamćenju u mentalnim mapama prostora. Tako će se drvored koristiti i u gradskim prostorima⁴.

Drvoredi su postali na taj način element očitavanja prostora, svojevrsni grafizam kultiviranog krajolika. Jasno pokazuju smjerove, vidljive su pregrade i razdvajanja. Drvoredi su bivalentni u svom spajanju i razdvajanju. Naročito su u ravničarskim predjelima dobrodošli, jer osim očitovanja dubina, imaju i vrlo snažno estetsko djelovanje.

Neki su prostori posebno predodređeni za sadnju drvoreda. To su rubovi obala. Njihova linearnost se ovdje poklapa s prirodnim tokovima, ili razdjelnicama, te nije čudno da se oni tu sade da naglase spojeve različitog.

Slika 4. Makarska riva

Drvoredi u vrtnoj umjetnosti

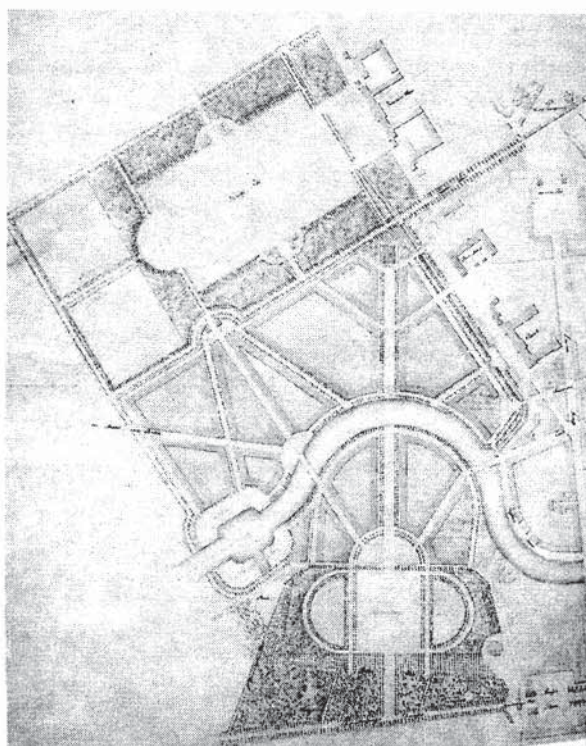
Drvoredi se u parkovnoj umjetnosti javljaju od samog početka u najranijim fazama (Babilon)⁵. Njihova apstrakcija, red i linearnost odgovaraju obliko-

---

⁴ Grupa autora "Gradska šetališta Hrvatske" Školska knjiga 2002.

⁵ F.S. Meyer, F. Ries, Gartentechnik und Gartenkunst, Nordhausen, 1911.

vanju svih geometrijskih stilova (renesansa i barok)⁶, ali i u pejzažnom stilu imaju svoju primjenu već u samoj činjenici da se pejzažni stil služi redukcijom u odabiru vrsta⁷. Romantični parkovi koristit će aleje, a i razne formacije oblikovane drvorednim nizanjem (Lenné)⁸.

Slika 5. Tlocrt P.J.Lenné, plan za Berlin

---

⁶ Iako su djela vrtne umjetnosti različita po svojim stilskim obilježjima u načinu korištenja ploha, pojedinačne sadnje i formiranja zelenih volumena, služe se upotrebom sadnje drvoreda koji omogućuje geometrijske formacije.

⁷ Hemphry Repton (1752-1818) govori što park terba postići: red, simetriju, jednostavnost, kontrast, združivanje, a to je ono što pružaju drvoredi.

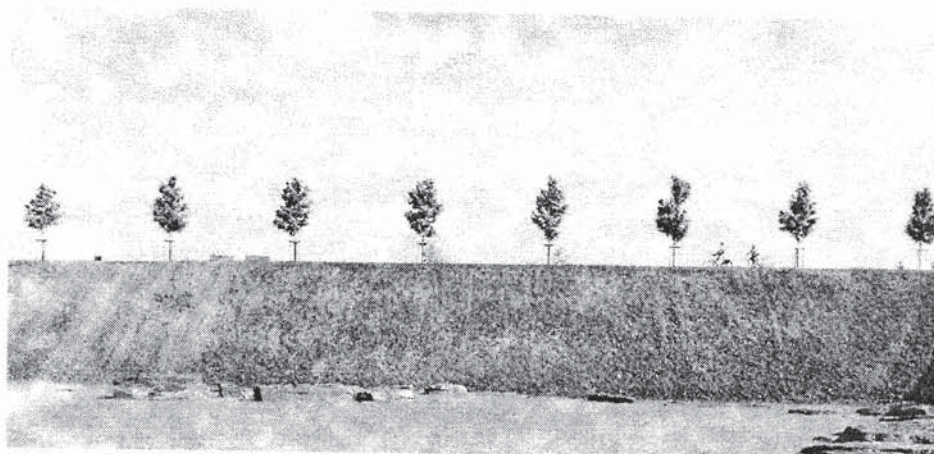
⁸ Peter Joseph Lenné (1789-1866) se više od pedeset godina bavio oblikovanjem parkova od Sans - Soucia do Tiergartena u Berlinu, a osmislio je i mnoge gradske prostore. Posebno je sadnjom drvoreda, u svim mogućim oblicima, doprinjeo posebnoj kulturi sadnje drvoreda.

Negdje u tom razdoblju (konce 18. i u 19. stoljeću) drvoredi “prodiru” u grad. Barokni urbanizam ugrađuje u svoje apstraktne matrice drvoredne (Hausmann u Parizu⁹). Još će u 19. stoljeću osnovni regulacijski planovi biti markirani osim regulacijskom linijom i drvoredima (Lenné u Berlinu). Urbanizam 19. stoljeća imat će poseban odnos prema drvoredima. Oni postaju markacije glavnih ulica i najvažnijih smjerova. Na nove željezničke stanice stare će se gradske jezgre vezati zasadenim drvoredima (Zagreb, Osijek).

Slika 6. Regulatorna osnova Zagreba 1898.

⁹ Hausmann bio je urbanist Napoleona III, a njegov je pak pejzažni arhitekt bio J. Ch. Adolphe Alphand (1817- 1891), te bez njih Pariz ne bi bio ono što jest.

Slika 7. Novi drvored

Teoretičari grada (Sttügen, C. Sitte¹⁰) naglašavat će ulogu sadnje gradskih drvoreda i doprinositi stvaranju zelenog “krvotoka” u tkivu grada. Drvoredi će postati gradotvorni element, te gradsko ruho – ukras, način pamćenja, prepoznavanja i očitavanja gradske matrice i mogućnost njenog pamćenja.

Drvoredi će tako nastaviti oblikovati i oplemenjivati ukupni ljudski okoliš kao apstrakcija prirode, apstrakcija koja je opredmećena iz ljudske potrebe stvaranja reda.

Adresa autora - Author`s address:
Prof. dr. sc. Sonja Jurković
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za urbanizam
Kačićeva 126
HR-10000 Zagreb

Primljeno - Received: 26. 02. 2004.

---

¹⁰ Knjiga Camila Sittea “Umjetničko oblikovanje grada” biti će nezaobilazan udžbenik za uređenje gradova, (Kamilo Zite, “Umjetničko oblikovanje gradova” Beograd 1967.).